

## Ankara İli Tiftik (Ankara) Keçisi İşletmelerinin Güncel Analizi ve Sürdürülebilir Yetiştiriciliğe İlişkin Yaklaşımlar

İrfan DAŞKIRAN<sup>(1)</sup>Nazan KOLUMAN<sup>(2)</sup>

### Özet

Ülkemizde birçok tarımsal faaliyet alanında olduğu gibi Ankara (Tiftik) keçisi yetiştiricisi ve yetiştiriciliği hızla değişen sosyo-ekonomik ve teknolojik koşullara uyum sağlama konusunda sıkıntılı bir süreç yaşamaktadır. Türkiye’de son yirmi yıl içinde elde edilen istatistiki veriler analiz edildiğinde, diğer keçi ırklarında olduğu gibi, Ankara Keçisi popülasyonunun da gerilediği dikkati çekmektedir (yaklaşık 80%). Tiftik üretimindeki ve hayvan sayısındaki azalışı önlemek için devlet desteği devam etse dahi özellikle süt keçiciliği açısından ülkemizin gelişme göstermesi ve sütün ekonomik önemi keçi yetiştiricilerinin tercihlerinin bu yönde değiştiği görülmektedir. Devlet politikası olarak bu değerli gen kaynağının geliştirilmesine yönelik yapılan desteklemeler sonucu Ankara Keçisi sayısındaki azalış yavaşlamış, yetiştiricinin konuya olan ilgisi artmaya başlamıştır.

Bu çalışmanın amacı Ankara ilinde tiftik keçisi yetiştiren işletmelerin güncel analizinin yapılması ve yetiştirici beyanına bağlı kalarak geleceğe yönelik sürdürülebilir bir stratejik planlama önerisinin ortaya konulabilmesidir. Bu amaçla Ankara ilinde faaliyet gösteren 100 işletmede anket çalışması yapılmıştır. Anket verilerinin teknik değerlendirilmesi sonucunda Ankara keçisinin üretim durumu ve özellikleri ve beklentileri üzerine bazı öneriler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

**Anahtar kelimeler:** Ankara keçisi, sosyo-ekonomik durum, teknik değerlendirme, sürdürülebilirlik

## Current Situation of Mohair (Angora) Goat Farms in Ankara Province and Some Suggestions for Sustainable Farming

### Abstract

As in other agricultural sectors, Ankara (Angora) goat farming and breeders are forced to rapidly adapt to changing significantly the socio-economic conditions. While the obtained statistical reports were analysed, it has been observed that, number of Angora goats has decreased (approximately 89%) significantly in Turkey over the last twenty years. To prevent the decrease in the number of livestock and mohair production in Turkey, government support is still continuing but, the breeders prefer to keep dairy goats instead of Angora goats due to economic reason. Due to government supports, decrease of population and mohair production rate has slow down and Angora breeders has motivated to breeding activities.

The aim of this study was to determine the current situation and identify the major characteristics of Angora goat farming in Ankara, Turkey. For this study, 100 goat farmers were surveyed in Ankara district. In addition to technical analyses of Angora goat production, a number of outstanding traits of Angora goats were determined. In addition, statistical data on Angora goat production were evaluated for future perspectives.

**Key words:** Angora goat, socio-economic situation, technical evaluation, sustainability

### Giriş

Gelişen teknoloji ve bazı keçi ürünlerinin ekonomik değerinin artışı, tarımın birçok kolunda olduğu gibi Ankara (Tiftik) keçisi yetiştiricisi ve yetiştiriciliğini

de olumsuz yönde etkilemiştir. Değişen küresel rekabet koşulları, tarımı dolayısıyla tüm hayvansal üretim kollarını yapısal bir dönüşüme zorlamaktadır.

Yayın Kuruluna Geliş Tarihi:17.12.2015

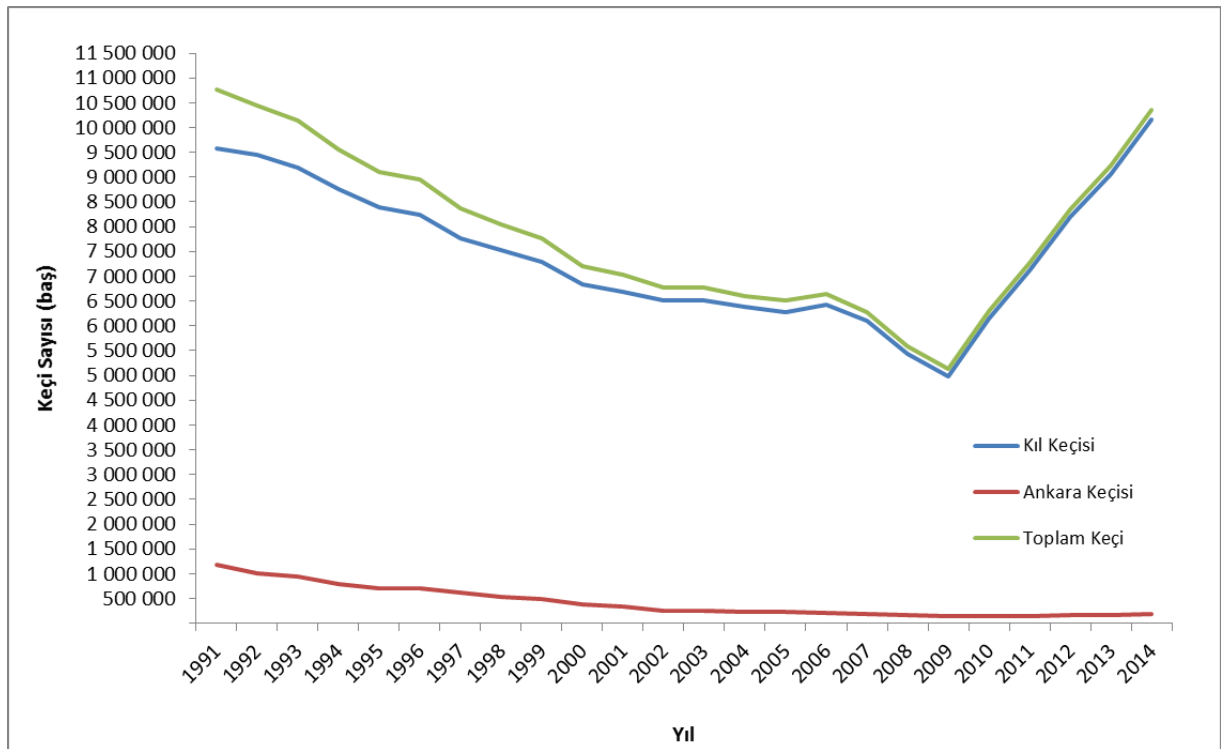
<sup>(1)</sup> GTHB. Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü, ANKARA

<sup>(2)</sup>Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootečni Bölümü, Balcalı, ADANA

## Ankara İli Tiftik (Ankara) Keçisi İşletmelerinin Güncel Analizi ve Sürdürülebilir Yetiştiriciliğe İlişkin Yaklaşımlar

Türkiye’de Ankara keçisi yetiştiriciliğinin kökeni 13.yy’da Anadolu’ya göç eden Türk boylarının beraberlerinde bu narin hayvanı Anadolu’ya getirmelerine dayanmaktadır (Batu, 1940). Zaman içerisinde adını aldığı Ankara ve civarındaki klimatolojik özellikler, Ankara (Tiftik) keçisine çeşitli ırk özellikleri kazandırmış ve uzun yıllar ülke ekonomisine önemli bir döviz kaynağı oluşturmuştur. Uzun bir süre tek üretici

konumunda olan Türkiye 1960’lı yıllarda 6 milyon baş civarında hayvan varlığına sahipken zaman içerisinde bu avantajını kaybetmiş ve Güney Afrika Cumhuriyeti ve Amerika Birleşik Devletleri’nin ardında yer almaya başlamıştır (Daşkıran, 2000). Sanayi devrimini takiben, tekstil sanayindeki hammadde talebinde sentetik liflere olan talep, moda ya bağlı olan tiftiğin de önemini kaybetmesine neden olmuştur.



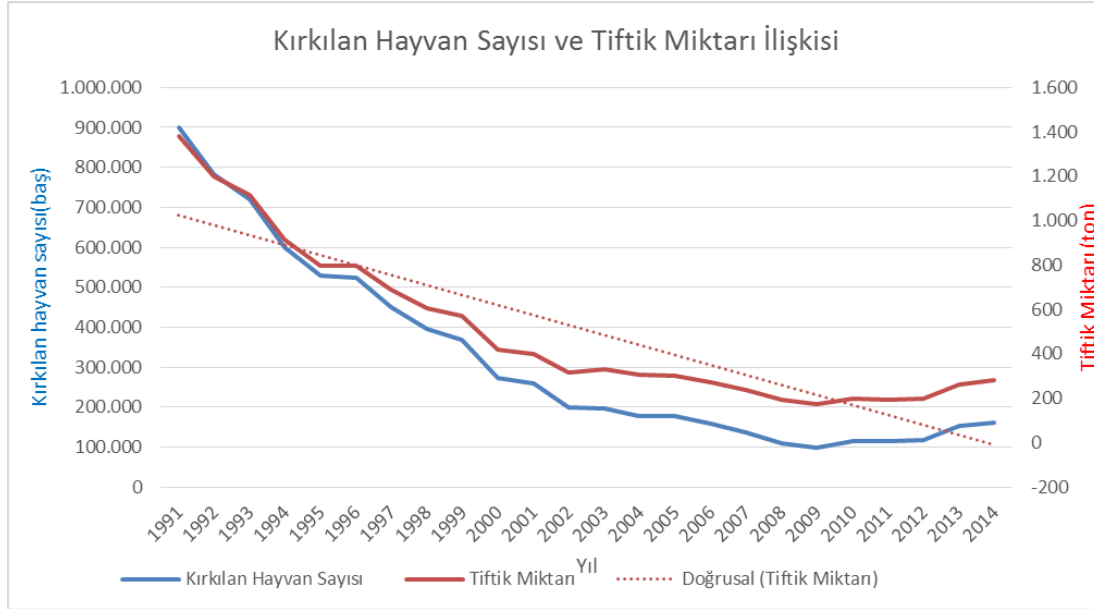
Şekil 1. Türkiye Ankara keçisi varlığının son 1991-2014 yılları arası değişimi(TÜİK, 2015)

Özellikle, Türkiye tiftiklerinin bir örnek (uniform) olmayışı ve tekstil sanayinin istediği tarıklama sistemine uygun olmaması, yetiştiricinin kısa sürede kendisine farklı getiri kaynakları aramasına neden olmuştur. Ankara keçisi yetiştiricileri, ilk olarak tiftiğin yeterince fiyat

bulamamasına çözüm olarak tali verimlerden et verimini artırarak zararlarını karşılamak için sürülerine Kıl keçi tekesi katmaya başlamışlardır. Böylece cüseyi artırmak suretiyle et verimini iyileştirmek hedeflenmiş ancak, çok kısa sürede Ankara keçisi sürülerinde tiftik özellikleri deforme

edilmiştir. Verilen zararların telafisi ise halen devam eden çalışmalarla giderilmeye çalışılmaktadır. Nitekim bu yöntemle istedikleri gelir düzeyini sağlayamayan yetiştiriciler, bu tarz bir yetiştirme

sisteminden vazgeçmişlerdir. Bu olumsuz koşullar Ankara keçisi sayısını günümüzde 170 bin baş seviyesine tiftik miktarını ise 280 ton seviyesine taşımıştır (TÜİK, 2015).

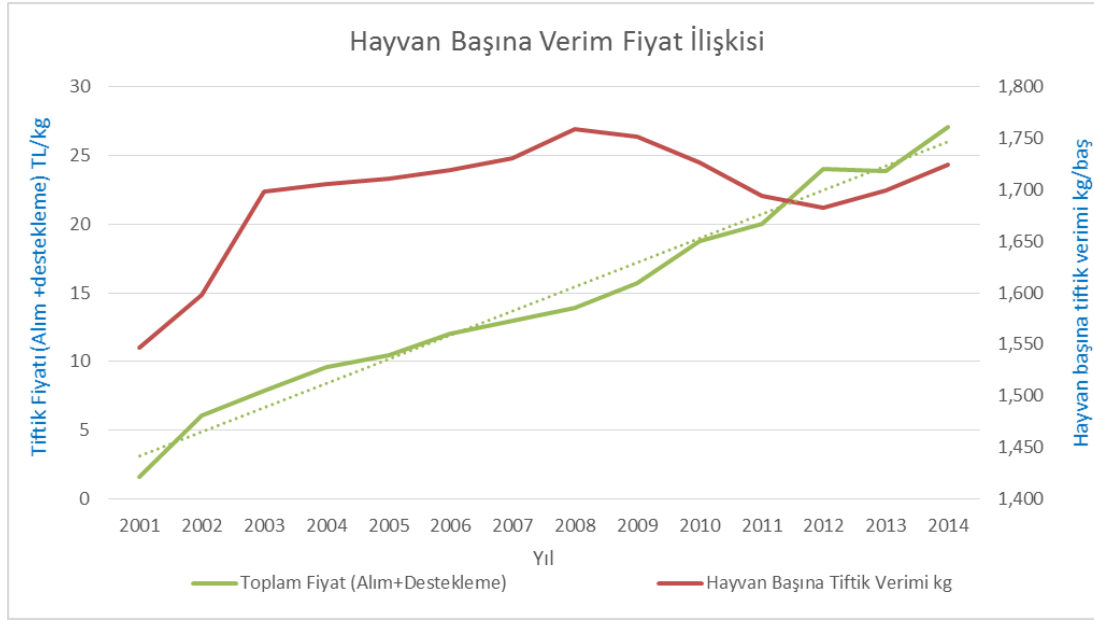


Şekil 2. 1991-2014 yılları arası kırılan hayvan sayısı ve üretilen tiftik miktarının değişimi (TÜİK, 2015)

Şekil 2'nin incelenmesinden görüleceği üzere zaman içerisinde hızla azalan Ankara keçisi varlığımız ve buna bağlı olarak tiftik miktarı desteklemelerin olmadığı yıllarda da doğal olarak hızlı azalışını devam ettirmiştir. Şekil 3'ün

incelenmesinden görüleceği üzere desteklemelerin yeniden başlaması ile keçi sayısı ve tiftik üretim miktarındaki azalma bir miktar hız kesmişse de bu seviye arzulanan hedeflerden çok uzaktır.

## Ankara İli Tiftik (Ankara) Keçisi İşletmelerinin Güncel Analizi ve Sürdürülebilir Yetiştiriciliğe İlişkin Yaklaşımlar



Şekil 3. Türkiye’de 2001-2014 yılları arası hayvan başına üretilen tiftik ve fiyat değişimi (TÜİK, 2015, Tiftikbirlik, 2015)

\*Toplam fiyat: Alım fiyatı ve devlet destekleme tutarı toplamından oluşmuştur

Bu çalışma, son zamanlarda biraz daha fazla önem verilen aynı zamanda gen kaynağımız olma niteliği taşıyan Ankara keçisinin yetiştirici koşullarında ne tip sorunlarla karşılaştığını ve eldeki verilerin bir anlamda güncellenmesi ile bir kısım çözüm önerilerini ortaya koymak amacıyla planlanmıştır.

### Materyal ve Yöntem

Araştırma, halen Ankara keçisi yetiştiriciliğinin en yoğun olarak yapıldığı Ankara ilinde; Polatlı, Ayaş, Beypazarı, Nallıhan, Güdül ilçelerinde yürütülmüştür. Seçilen 5 ilçenin her birinden tesadüfi örnekleme yöntemiyle 20 yetiştirici olmak üzere toplam 100 Ankara keçi işletme sahibinin anketlere verdikleri cevaplarla değerlendirilmiştir. Yetiştiriciler seçilirken, işletme tipi, yetiştirme şekli ve sürü büyüklüğü gibi faktörler dikkate alınarak homojen bir seçime gidilmiştir. Yetiştiricilere işletmelerin sosyo-ekonomik koşullarını değerlendirmek için bir dizi sorular yöneltilmiş ve sonuçları SPSS paket programı ile değerlendirilmiştir (SPSS 11.0 version, 2002).

### Bulgular ve Tartışma

#### Ankara Keçisi Yetiştiren İşletmelerin Yapısal Özellikleri

Ankara keçisi, Orta Anadolu steplerinin tipik bir hayvanı olup bulunduğu koşullara en iyi şekilde uyum sağlamıştır (Örkiz,1980). Ankara keçisi yetiştiren işletmelerin arazi varlıkları çalışmanın yapıldığı 5 ilçede 101,69 da ile 176,53 da arasında değişmektedir (Çizelge 1). Türkiye’de tarım işletmelerinin sahip olduğu arazi varlığı 1950 yılında 77 da iken 2001 yılı Genel Tarım sayımı Tarımsal işletmeler anketi geçici sonuçlarına göre 61 da seviyesine gerilemiştir (Akman, 2006). Anket yapılan ilçelerde işletmelerin sahip olduğu arazi büyüklükleri 100 da civarında olup ortalamanın nispeten üzerindedir. Türkiye tarımının uzun yıllardır çözemediği bir sorun olan sahip olunan arazilerin parsel sayısının çokluğu bu üretim kolunda da en büyük problemlerden birisini oluşturmaktadır. Ankara keçisi yetiştiren işletmelerin sahip olduğu arazilerin niteliklerine bakıldığında tüm ilçelerde kuru

tarla tarımının hâkim olduğu göze çarpmaktadır.

**Çizelge 1. İşletmelerin Yapısal Durumlarına İlişkin Göstergeler**

Araştırılan Özellik	İlçeler				
	Polatlı n:20	Ayaş n:20	Güdül n:20	Beypazarı n:20	Nallıhan n:20
Ort. Arazi (da/işletme)	131.25	176.53	115.59	116.38	101.69
Ort. Parsel Sayısı	7.50	8.21	9.82	7.31	7.25
Arazi Tas. Durumu (%)					
Kira (K)	-	10.5	29.4	-	-
Ortak (O)	6.3	10.5	5.9	-	6.3
Mülkiyet (M)	68.8	47.4	41.2	87.4	68.8
Diğer	25.1	31.6	23.5	12.6	25.1
Ort. B.Baş Hay. Sayısı	7.57 <sup>a</sup>	5.88 <sup>ab</sup>	3.63 <sup>b</sup>	4.06 <sup>b</sup>	5.18 <sup>ab</sup>
Ort. Küçükbaş Hay. Say.	312.30 <sup>b</sup>	669.20 <sup>a</sup>	626.95 <sup>a</sup>	429.43 <sup>ab</sup>	320.63 <sup>b</sup>
Ort. Kanatlı Hay. Sayısı	14.58 <sup>c</sup>	39.50 <sup>b</sup>	28.64 <sup>b</sup>	9.25 <sup>c</sup>	8.67 <sup>c</sup>
Ort. Kovan Sayısı	-	3.00 <sup>b</sup>	2.75 <sup>b</sup>	14.50 <sup>a</sup>	6.25 <sup>b</sup>

Çizelge 1 incelendiğinde sahip olunan arazilerin mülkiyet durumu satırında tüm ilçeler dikkate alındığında %47.4–87.4 oranında arazilerin yetiştiricilerin kendi mülkleri olduğu görülmektedir. Mülkiyet durumundaki bu seviyedeki yüksek değişimin miras yoluyla arazilerin her geçen gün daha küçük parsellere parçalanmasının bir sonucudur.

İşletmelerin hayvan varlıkları incelendiğinde Polatlı ilçesinde, Ankara keçisi yetiştiren işletmeler dışında tüm ilçelerde farklı miktarlarda; büyükbaş, küçükbaş, kanatlı hayvan yetiştiriciliği yaptıkları ve arı kovanına sahip oldukları görülecektir. İşletmelerdeki sığır varlığı sayısı Türkiye ortalaması olan 3.6 baş ile benzerlik göstermekte olup anket yapılan işletmelerde 3-7 baş arasında değiştiği belirlenmiştir (TÜİK, 2015). En az büyükbaş hayvan varlığı 3,57 baş ile Güdül ilçesinde, en fazla büyükbaş hayvan varlığı işletme başına 7.57 başla Polatlı ilçesinde bulunmaktadır. İlçeler arası farklılıkta ilçe coğrafi koşullarının sığır yetiştiriciliğine uygun olmayışının rolü büyüktür. Çalışmanın yürütüldüğü ilçelerde diğer hayvan türleri incelendiğinde ağırlıklı

olarak küçükbaş hayvancılığın yapıldığı görülecektir. Bölgenin step koşullara sahip olması koyunculığa özellikle de Ankara keçisinin yoğun olarak yetiştirilmesine olanak tanımaktadır. İşletmelerdeki küçükbaş hayvan varlığı ilçelere göre 300–600 baş arasında değişmektedir. Polatlı-Nallıhan, Ayaş-Güdül ilçeleri arası fark önemsiz iken, Beypazarı ilçesindeki hayvan varlığı diğer tüm ilçelerden önemli düzeyde ( $P<0.05$ ) farklı bulunmuştur. Çalışma sonucu, anket uygulanan işletmelerde ekonomik koşulların zorlamasıyla, keçi yetiştiriciliği yerine koyun yetiştiriciliğinin her geçen gün arttığı belirlenmiştir. Bu tercihi son zamanlarda tamamen koyunculuktan elde edilen ekonomik getirinin keçiye göre daha fazla olması belirlemektedir.

Çizelge 1'in incelenmesinden görüleceği üzere, Ankara keçisi yetiştiren işletmelerin gerek koşulları gerek yapısal özellikleri adeta Ankara keçisi dışında başka bir türü yetiştirmeye izin vermemektedir. Günümüze kadar keçinin girdi maliyetlerinin düşük oluşu bir tercih sebebi iken son yıllarda özellikle çoban fiyatlarının yüksek oluşu tiftik fiyatlarının

## **Ankara İli Tiftik (Ankara) Keçisi İşletmelerinin Güncel Analizi ve Sürdürülebilir Yetiştiriciliğe İlişkin Yaklaşımlar**

ve damızlık hayvan satış fiyatlarının düşük olması bu yetiştiricilik kolunu olumsuz yönde etkilemeye başlamıştır.

### **Ankara Keçisi Yetiştiren İşletmelerde Sürü Yönetimi**

Ankara keçisi yetiştiriciliği yapan işletmelerin sürü yönetimine ilişkin bilgileri Çizelge 2’de özetlenmiştir. Çizelgeden görüleceği üzere, Güdül ilçesi sürü büyüklüğü ortalama 209 baş keçi ile en fazla keçi varlığına sahiptir. Nitekim Tiftikbirlik kayıtlarına göre en fazla tiftik alım yapılan ilçelerin başında yine Güdül ilçesi gelmektedir. Güdül ilçesini Ayaş ilçesi 199 baş/işletme keçi varlığı ile takip etmektedir. Sürü büyüklüğüne bağlı olarak sahip olunan teke, çebiç ve oğlak sayısı açısından da Güdül ve Ayaş ilçeleri ilk sıralarda yer almaktadırlar. Nitekim son zamanlardaki çalışmalarda da Ayaş ilçesi biraz daha ön plana çıkmak suretiyle bu durumu doğrular bir yapı göstermektedir.

Ankara keçileri Aralık-Mart ayları arasında ağılda tutulmakta, yılın diğer aylarında ise merada tutulmaktadır. Çalışmaya konu olan ilçelerin tümünde mera mevcut olup meraya ek olarak sürüler anızda otlatılmak suretiyle besin maddesi ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Ankara keçisi yetiştiriciliğinde bir diğer önemli problem ise, tüm Türkiye’de olduğu gibi keçi orman ilişkileri açısından keçicilik sektörünün karşı karşıya kaldığı olumsuz koşullardır. Bu anlamda sürdürülebilir keçi-orman ilişkilerinin optimizasyonuna yönelik sürdürülebilir projelerin acilen devreye sokulması gerekmektedir. Zaten olumsuz olan diğer koşullara ek olarak, Ankara keçisini ormanın tek zararlısı gibi göstermek, keçi yetiştiriciler üzerinde önemli bir baskı unsuru olmakta ve çok değerli bir yerli gen kaynağı olan Ankara keçisi yetiştiren işletme sayısında önemli gerilemeler meydana gelmektedir.

**Çizelge 2. İşletmelerin Sürü Yönetimine İlişkin Göstergeler**

Araştırılan Özellik	İlçeler				
	Polatlı n:20	Ayaş n:20	Güdül n:20	Beypazarı n:20	Nallıhan n:20
Keçi	84.50 <sup>c</sup>	199.25 <sup>ab</sup>	209.00 <sup>a</sup>	163.75 <sup>abc</sup>	95.53 <sup>bc</sup>
Teke	5.50 <sup>b</sup>	10.63 <sup>ab</sup>	13.10 <sup>a</sup>	8.76 <sup>ab</sup>	6.39 <sup>b</sup>
Çebiş	56.27 <sup>b</sup>	74.89 <sup>ab</sup>	119.26 <sup>a</sup>	77.71 <sup>ab</sup>	55.06 <sup>b</sup>
Oğlak	63.26 <sup>b</sup>	145.30 <sup>a</sup>	143.21 <sup>a</sup>	102.81 <sup>ab</sup>	76.76 <sup>b</sup>
Anıza Gidilme Durum (%)					
Hayır	-	-	10.0	14.3	5.3
Evet	100.0	100.0	90.0	85.7	94.7
Kesif Y. Verme Durum(%)					
Hayır	-	-	-	33.3	10.5
Evet	100.0	100.0	100.0	66.7	89.5
Hangi Dönem (%)					
Aralık-Mart	50.0	15.0	93.8	50.0	52.9
Ocak-Mart	18.8	10.0		14.3	23.5
Ocak-Şubat	31.3	75.0	6.3	35.7	23.5
Yem Temini (%)					
Kendi	-	35.0	5.0	28.6	5.3
Satın Alıyor	20.0	5.0	25.0	14.3	21.1
Her İkisi	80.0	60.0	70.0	57.1	73.6
Kıl Teke Katımı (%)					
Evet	10.0	-	5.3	9.5	31.6
Hayır	90.0	100.0	94.7	90.5	68.4
Çiftleştirme Dönemi (%)					
Mevsimsel	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Mevsimsel Değil	-	-	-	-	-
Sürüde Kalma Sür. (yıl)	8.40 <sup>a</sup>	7.25 <sup>b</sup>	7.37 <sup>b</sup>	6.48 <sup>bc</sup>	6.26 <sup>c</sup>

Anket çalışması yapılan tüm ilçelerdeki yetiştiriciler ağırlıklı olarak hayvanlarının meraya çıkarmadıkları Aralık-Mart ayları arasında elden yemleme yaptıklarını beyan etmişlerdir. Koyuncu ve ark. (1998), Güney Marmara Bölgesinde keçi yetiştiriciliğinin genel durumu ve üretim potansiyeline ilişkin yaptığı araştırmada, işletmelerde ek yemleme yapıldığını ancak bu durumun pek yaygın olmadığını bildirmektedir. Bölgedeki işletmelerdeki ek yemleme döl verimini artırmak amaçlı olarak aşım öncesi ve meranın zayıf olduğu dönemlerde sabah ve akşam olmak üzere yapılmaktadır. Araştırmamızdaki işletmelerde Aralık-Mart

ayları kışın en soğuk geçtiği aylar olup sürülerin meralanma isteklerini gerçekleştirmeleri mümkün olmamaktadır. Ayrıca gebe hayvanların besin maddesi ihtiyaçlarının arttığı düşünüldüğünde az da olsa ek bir yemlemenin yapılması kaçınılmaz olmaktadır. Koyuncu ve ark.(1998)'nın yaptığı çalışmadaki ek yemleme zamanlarının çalışmamız ile farklı oluşu tamamen yetiştiriciliğin bölgeler arası farklılığından kaynaklanmaktadır. Diyarbakır ili keçiciliğinin yapısal durumu ile ilgili yapılan bir çalışmada ise keçicilik işletmelerinde %61,6 oranla Kasım-Mart arasında ek yemleme yapıldığı bildirilmektedir(Araç, 2007).

Araştırmanın yapıldığı Ankara ilçelerindeki yetiştiricilerin %5–20'si ek yemleme yaptıkları dönemlerde yemlerini satın aldıklarını bildirmişlerdir. Beypazarı'ndaki işletme sahiplerinin %28,6 sı kendi yemlerini temin ederken tüm ilçeler bazında ağırlıklı olarak %50–80 oranlarında her iki şekilde de yem teminine gittiklerini belirtmişlerdir.

Ankara keçisi yetiştiren işletmeler de özellikle kış aylarında kullanılmak üzere kapalı ağıllar bulunmaktadır. Bu barınakların büyük bir bölümü primitif koşulların mevcut olduğu geleneksel yöntemlerle inşaa edilmiş barınaklardır. Genellikle 5–7 aylık kışın ağır geçtiği aylarda sürüler bu ağıllarda barındırılmakta, ilçelere göre değişmekle birlikte Mart sonundan itibaren sürüler meraya çıkarılmaktadır.

Türkiye Ankara keçisi yetiştiriciliğinin en büyük sorunlarından birisi sürülere Kıl keçi tekesi katılmasıdır. Üreticinin gelirlerini artırmak amacıyla başvurduğu bu yöntem, tiftik kalitesini bozmuş ancak üreticiye beklenen gelir artışını sağlamamıştır.

Çizelge 2 incelendiğinde Ayaş ilçesi dışında tüm ilçelerde Ankara keçisi sürülerine Kıl teke katıldığı görülmektedir. İlçeler arasında en fazla Kıl teke katan Nallıhan ilçesi yetiştiricileri olup, bu bölgedeki yetiştiricilerin %31,6'sının sürülerine kıl keçi tekesi kattıkları belirlenmiştir.

Yürütülen çalışmada, yetiştiriciler tekeleri sürülerinden ayırmadıklarını ancak aşım öncesi 1 ay süreyle ayrı otlattıklarını bunun dışında tekelerin tüm yıl sürü içerisinde tuttuklarını bildirmişlerdir.

Ankara keçisi yetiştiricileri hayvanlarını 6–8 yıl arası damızlıkta

tutmakta bu süre sonrasında kasaplık olarak değerlendirmektedirler. Yetiştiriciler keçilerden elde ettikleri sütleri hiçbir surette değerlendirmediklerini, elde edilen sütün tamamen oğlaklara emdirildiğini bildirmişlerdir. Ortalama süt verimine ilişkin sorulan bir soru sonucunda, Ankara keçisi yetiştiren işletmelerde yapılan araştırmada keçi başına ortalama süt veriminin 1,5-2,0 kg arasında değiştiği belirlenmiştir. İlçeler arasındaki farkların besleme ve meralanma koşullarının farklılığından kaynaklandığı düşünülmektedir.

### **Ankara Keçisi Yetiştiren İşletmelerde Sosyo-Ekonomik Göstergeler**

Ankara keçisi yetiştiren işletmelerin sosyo-ekonomik durumları Çizelge 3'de özetlenmiştir. Bilindiği üzere, Ankara keçisi, Türkiye'nin yerli gen kaynağı olma özelliği taşıyan bir keçi ırkı olup tüm dünyada "Angora Goat" olarak anılmaktadır. Zaman içerisinde ekonomik önemi azalmış ve yetiştiricilerin çok büyük bir kısmı bu faaliyet kolundan uzaklaşmış olsa da hala bir kısım yetiştirici bu nadir hayvana olan duygusal bağından dolayı yetiştiriciliğe devam etmektedir. Nitekim çalışma konusu ilçelerde sürü sahiplerinin 50 yaş ve üzeri yaş ortalamasına sahip olmaları da bu görüşü destekler niteliktedir. İşletme sahipleri gerek ekonomik gerek sosyolojik açıdan yeni yetişen gençlerin, Ankara keçisi yetiştirmekten uzak durduklarını ifade etmişlerdir. Çok az sayıdaki genç sürü sahibi ise sürülerini elden çıkarmak suretiyle şehre göçmüş ve Ankara keçisi sayısı da bu duruma paralel olarak hızla azalmaya devam etmiştir.



Ankara keçisi yetiştiricilerinin eğitim seviyesi diğer hayvancılık faaliyetleri ile iştigal edenlere oranla kısmen daha yüksektir (Darcan ve ark., 2005). Nitekim üzerinde çalışılan ilçelerde yetiştiricilerin %55- 95 seviyesinde ilkökul mezunu oldukları ve Ayaş ilçesindeki yetiştiricilerin %25'nin lise seviyesinde eğitim aldıkları belirlenmiştir.

Ankara keçisi yetiştiricilerinin büyük bir kısmı çiftçilikle geçimlerini temin etmekte olup sadece Nallıhan ve Ayaş ilçelerinde %5- 10 arasında emekli ve işçi meslek grubuna dahil yetiştiriciler belirlenmiştir. Bu şahıslar da Ankara keçisinin atadan kalma bir miras olduğu düşüncesi ile emeklilik sonrası bir anlamda hobi amaçlı yetiştiricilik yapmaktadırlar.

Yapılan çalışmada yetiştiricilerin çok büyük kısmı hayvansal ve bitkisel üretimi %50-93.7 arası değişen oranlarda hem geçimlerini temin etmek hem de pazara yönelik olarak yaptıklarını ifade etmişlerdir. Ancak, %50-94 arası değişen oranlardaki yetiştirici grubu bitkisel ve hayvansal üretimden memnun olmadıklarını ve olanak buldukları takdirde bu üretim kolundan ayrılacaklarını belirtmişlerdir.

Çalışma sonucu Ankara keçisi üreticilerinin temel verimi tiftik olan Ankara keçisini hangi amaçla yetiştirdikleri

de belirlenmeye çalışılmıştır. Sadece Beypazarı ilçesinde yetiştiricilerin %50'si ana verimi tiftik için Ankara keçisi yetiştirdiğini belirtirken yapağı+damızlık ve et verimi için üretenlerin oranı %10-95 arasında değişmiştir. İşletmelerde damızlık satışı için bir uzmanlaşma olmayıp genelde ihtiyaç fazlası hayvanlar et üretimi için kasaba satılmaktadır.

Küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde en önemli giderlerden biri çoban ücretidir. Özellikle Ankara keçisi yetiştiriciliğinde gerek nitelikli çoban bulunamayışı, gerekse de ücretlerin yüksek oluşu yetiştiricinin en önemli problemlerinden birisidir. Araştırmanın yürütüldüğü 5 ilçede çoban ücretleri 500–1200 TL arasında değişmekte olup bu ücrete çobanın yemek ve diğer giderleri dâhil değildir. Bu fiyatlar 2015 yılı itibarı ile 2500-3000 TL seviyesine ulaşmıştır. Fiyatların yüksek olmasına karşın çoğu ilçede sürü büyüklüklerinin yeterli olmaması ve tiftik fiyatlarının düşüklüğü yetiştiriciyi çoban ihtiyacını hane halkı bireylerinden karşılamaya itmektedir. Ancak çobancılık mesleğinin toplumda itibar görmeyişi genç kuşakların bu mesleği tercih etmemesi nitelikli çoban bulmayı güçleştirmekte, çoban ücretlerini ise yükseltmektedir.

Çizelge 3. İşletmelerin Sosyo-Ekonomik Göstergeleri

Araştırılan Özellik	İlçeler				
	Polatlı n:20	Ayaş n:20	Güdül n:20	Beypazarı n:20	Nallıhan n:20
Yaş Ortalaması	50.95 <sup>b</sup>	47.80 <sup>b</sup>	56.15 <sup>a</sup>	49.29 <sup>b</sup>	54.37 <sup>ab</sup>
Eğitim (%)					
İlkokul	85	55	95	90.5	78.9
Ortaokul ve üzeri	15	45	5	9.5	21
Medeni Durum (%)					
Evli	100	85	100	90.5	94.7
Bekar	-	15	-	9.5	5.3
Esas Üretim Amacı (%)					
Yapağı (Y)	25.0	-	50.0	4.8	10.5
Y + Damızlık (D)	55.0	-	50.0	-	-
Y + D + Et (E)	10.0	90.0	-	95.2	10.5
Y + E	10.0	10.0	-	-	73.7
Y + E + Süt (S)	-	-	-	-	5.3
Çoban İhtiyacı (%)					
Hane halkı (H)	15.0	15.0	57.9	61.9	57.9
Ücretli Çoban (Ü)	40.0	65.0	10.5	28.6	26.3
H + Ü	45.0	20.0	31.6	9.5	15.8
Sosyal Güvence (%)					
Evet	80.0	80.0	84.2	85.7	89.5
Hayır	20.0	20.0	15.8	14.3	10.5
Nedeni (%)					
Sosyal Güvence Türü(%)					
Emekli	25.0	23.5	-	-	23.5
Memur	-	5.9	-	-	-
Bağkur	75.0	64.7	93.8	100.0	58.8
İsteğe Bağlı	-	-	6.3	-	-
SSK	-	5.9	-	-	17.6

Türkiye koşullarında özellikle tarım kesiminin eğitim düzeyi düşünüldüğünde sosyal güvence fikrinin ve olanaklarının yaygınlaşmadığı görülür. Bununla birlikte araştırmanın yürütüldüğü ilçelerde, Ankara keçisi yetiştiricilerinin özellikle sosyal güvence olarak Bağkur'lu oldukları görülmüştür. Beypazarı ilçesi yetiştiricilerinin %100 oranında, Nallıhan'da ise %58,8 oranında Bağkur, %23,5 oranında emekli sandığı ve %17,6 oranında ise SSK tipi sosyal güvenceye sahip oldukları belirlenmiştir. Sosyal güvence fikrinin Ankara keçisi yetiştiricileri arasında yer bulması yetiştiricilerin

Tiftikbirlik gibi bir üretici örgütüne üye olmaları ile de yakın ilişkilidir.

Buraya kadar verilen bilgiler ile çizelgelerin incelenmesi sonucu Ankara Keçisinin kısıtlı devlet desteklemesi ile ayakta kalma mücadelesi vermeye çalıştığı açıkça görülecektir. İşletmelerin yapısal özellikleri ve yetiştirme sistemleri geçmişten bu yana çok fazla değişim göstermemiş, küreselleşen dünya ekonomik koşullarının ihtiyaçlarına cevap verecek düzeye ulaşamamıştır. Ankara keçisi yetiştiriciliğinin gelir getirici bir üretim kolu olmasını sağlamak ve gen kaynağı olan Ankara keçisinin yok olma tehdidinden

kurtulabilmesi ancak sürdürülebilir yetiştiriciliğinin sağlanması ile mümkündür. yapılan destek ve teşvikler popülist olmaktan uzak soruna kalıcı çözümler sağlamalıdır. Bu bağlamda aşağıdaki çözüm önerileri geliştirilmiştir.

### Sonuç ve Öneriler

Buraya kadar verilen bilgiler doğrultusunda Türkiye'nin aynı zamanda yerli gen kaynağı olma özelliği taşıyan Ankara keçisi'nin, etkin ve uygulanabilir önlemler alınmadığı takdirde azalmaya devam edeceği yönündedir. Ankara keçisine yapılan Devlet desteklemeleri destekleme dönemleri dışında sayısal azalmayı önleyememiştir. Desteklemelerin yapıldığı dönemlerde keçi sayısındaki gerileme geçici olarak durmuş ancak bu durgunluk artışa çevrilememiştir. Bu nedenle önerilerin gerek yetiştirici açısından kabul görmesi gerek sürdürülebilir olması büyük önem taşımaktadır.

Ankara keçisi yetiştiricilerinin giderek bu yetiştiricilik kolundan uzaklaşmalarının gerçek nedeni tamamen ekonomiktir. Ekonomik kaygıların gününbirlik çözüm önerileri ile giderilmesi gerçekçi değildir. Ülkemizin gen kaynağı olma özelliği taşıyan Ankara keçisinin Türkiye genelinde tanıtımı yapılması ve kamuoyunun bilinçlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Küresel ısınmanın sonuçlarının önümüzdeki elli yıl içerisinde önemli seviyede tarım ve ekolojiyi etkileyeceği düşünüldüğünde sahip olunan doğal ve özellikle hayvan gen kaynaklarının önemi giderek artacaktır.

Ankara keçisinin sayısal varlığının azalmasının önüne geçmek ve yetiştiricinin ekonomik gelir seviyesini yükseltmek için alınması gerekli tedbirler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Ankara keçisinin Türkiye'nin önemli bir gen kaynağı olduğu kamuoyuna medya aracılığı ile ve düzenlenecek etkinlikler ile duyurulmalıdır. Burada hedef; gen kaynağının değişen koşullarda taşıdığı önem ile birlikte Ankara keçisi elyafının özellikleri olmalıdır. Bu bir milli politika olarak değerlendirilmelidir.
- Ankara keçisinin esas verimi olan tiftikten sağlanan gelirini artırmak üzere, tiftik kalitesi geliştirilerek, et veriminden sağlanan gelirin de artırılması yoluna gidilmelidir. Bu amaçla; anket çalışması yapılan ilçelerden Beypazarı'ndan alınan bilgiler geçmiş dönemlerde yetiştiricilerin erkek pastırması yaptıkları yönündedir. Bu ancak iki verim yönünü kapsayan bilinçli bir ıslah çalışması ile mümkün olabilecektir.

Zaman içerisinde yetiştiriciliğin azalması ile birlikte bu türlü geleneksel ürünlerde ortadan kalkmıştır. Konunun sosyolojik ve kültürel boyutunun da ele alınarak yeniden Ankara keçisi erkeklerinden elde edilen pastırmaların üretimi konusunda çalışmalar yapılmalıdır. Ayrıca keçi etinin her ne kadar bazı bölgelerde talep edilmese de bazı bölgelerde (Akdeniz bölgesi ve Bitlis ili civarında )beğenilerek özellikle talep edildiği unutulmamalıdır. Örneğin Akdeniz bölgesinde keçi eti, koyun etinden hiçbir ayırım görmeksizin tüketilmekte, Bitlis ili civarında ise geleneksel yemek olan büryan için özellikle keçi eti kullanılmaktadır. Nitekim anket yapılan ilçelerdeki yetiştiriciler, Mersin ili ve civarından gelen tüccarların Ankara keçisi yetiştiricilerinin elden çıkarmak istedikleri erkek hayvanlarını canlı olarak oldukça düşük fiyattan satın aldıklarını ifade etmişlerdir. Bu

durumun bir ipucu olarak değerlendirilerek mevcut potansiyelin yetiştirici birliği tarafından acilen yetiştiricilerin lehine çevrilmesi gereklidir. Birlik bu durumda, Ankara keçisi yetiştiricilerinin sürü yenileme fazlası olan hayvanlarını toplayarak bir kombinada kestirmeli, elde edilen karkasları talep edilen bölgelere soğutuculu (frigorifik) kamyonlarla göndermelidir. Ayrıca zaman içerisinde keçi etini çeşitli et ürünlerine işleyerek piyasaya farklı ürünler sunmak için çalışmalar başlatmalıdır. Böylece yetiştiricinin elde ettiği gelirin yükseltilmesi mümkün olacaktır. Bu amaçla öncelikle keçi etine olan önyargının giderilmesine yönelik psikolojik ve sosyolojik bilinçlendirme kampanyaları hayata geçirilmelidir.

- Keçi eti işlenerek yetiştirildiği bölgelerde geleneksel ürün olarak turizm amaçlı kullanılabilir. Bu konuda Beypazarı ve Ayaş ilçeleri öncü rol üstlenebilirler.
- Ankara keçisi yetiştiricileri, keçi-orman ilişkileri açısından geçmişte olduğu gibi günümüzde de büyük bir sıkıntı içerisinde. 6831 Sayılı Orman Kanunu'nun orman alanlarında hayvan otlatmacılığını düzenleyen 19. Maddesinde ; ( 23.9.1983 tarih ve 2896 sayılı yasa ile değişik) "**Ormanlara her türlü hayvan sokulması yasaktır. Ancak, kuraklık gibi fevkalade haller nedeniyle hayvanlarının beslenmesinde güçlük çekildiği tespit edilen bölgeler halkına ait hayvanlar ile orman sınırları içerisinde bulunan köyler ve mülki hudutlarında Devlet ormanı bulunan köyler halkına ait hayvanların orman idaresince belirlenerek türlerine, tayin edilecek saha ve süreler dahilinde, ormanlara**

**zarar vermeyecek şekilde otlatılmasına izin verilir"** denilmektedir. Oysa bu yasal mevzuat keçinin ekosistemin bir parçası olarak görmekten ziyade adeta düşmanı ilan etmiş ve her ne pahasına olursa olsun yok edilmesi gerektiği şeklinde algılanmıştır. Olaya bilimsel anlamda baktığımızda orman rejimine tabi alanlar içerisinde ağaçların ve çalıların yanında orman ağaçları altında ve orman içinde yetişen çoğu yıllık otsu bitkiler bulunmaktadır. Yem değeri bulunan bu kaynakların ulusal ekonomiye katkısı ancak otlatma ile mümkündür. Ülkemiz ormanlarının tahribatının ve erozyonun en önemli nedenlerinden birisi aşırı ve kontrolsüz hayvan otlatmadır. Bununla birlikte bilim çevreleri, ormanların ve meraların uzun dönemlerde otlatılmaya kapatılmasının biyolojik çeşitliliğin artmasına neden olmadığı aksine zamanla azalttığını belirtmektedirler. Otlatmanın kaldırılarak korumaya alınması bir sahada daha önce sahada mevcut bitki türlerinin gözle görülmesi ile göreceli bir artış meydana geldiği, hızlı gelişen ve orman karakterli bitkilerin ise zamanla sahaları işgal edildiği ve diğer türlerin bir kısmının ortadan kalktığı ifade edilmektedir. Bu nedenle biyolojik çeşitliliğin devamı sahaların otlatmaya kapatılması ile değil, kontrollü bir otlatma ile mümkün olacaktır. Nitekim kıyılara birkaç km mesafede bulunan ve hayvan otlatmacılığı bulunmayan adalarda biyolojik çeşitliliğin daha az olduğu çalı ve diken cinslerinin alanları kapladığı görülmektedir (Avcı, 2005). Bu durum karşısında sürdürülebilir bir keçi orman ilişkisinin somut projelerle hayata geçirilmesi gereklidir. Bu kapsamda yapılacak yasal düzenlemelerle Ankara keçisi yetiştiricilerine ormanı bir yandan

korurken bir yandan da keçi yetiştiriciliğini sürdürebilme olanakları yaratılmalıdır.

- Ankara keçisinin esas verimi olan tiftik Devlet desteklemeleri ile birlikte Tiftikbirlik tarafından satın alınmakta ve yine aynı birlik tarafından yurtiçi ve yurtdışı pazar talebine bağlı olarak pazarlanmaktadır. Devlet destekleri yıllara göre değişmekte ve üreticinin masraflarını karşılamaya kısmen yardımcı olmaktadır (Şekil 3). Bununla birlikte desteklemelerin bazı yıllarda yetersiz kalması ile ne kadar süreceği ve desteklemelerin kaldırılması durumunda yetiştiricinin ve Ankara keçisinin akibetinin ne olacağı bilinmemektedir. Bu nedenler dikkate alındığında destekleme yönteminin farklılaştırılması önem taşımaktadır. Örneğin, tiftik kullanan tekstil sanayine ürünlerinde belirli miktarlarda tiftik elyafı kullanmaları durumunda sağlanacak düşük KDV oranları veya vergi muafiyetleri tekstil sanayinin tiftiğe olan ilgisini artırabilecektir. Böylece sürekli destekleme yerine sanayinin ihtiyaç duyduğu özelliklere sahip ürün üretmeye yönelecek Ankara keçisi yetiştiricisi sürdürülebilir bir ekonomik gelir elde edebilecektir.
- Ankara keçisi yetiştiriciliğinin halen ilgi gördüğü ilçelerden (Beypazarı, Ayaş, Polatlı gibi) başlamak üzere tiftikten elde edilen el yapımı hediye eşya ve yöresel dokuma el sanatlarını yeniden canlandırılması gerekmektedir. Böylece gerek yöredeki özellikle kadın işgücünün üretime kazandırılması gerek kaybolan el sanatlarının canlandırılması sağlanmış olacaktır.
- Ayaş ve Beypazarı gibi ilçelerde tiftik dokuma el sanatları ile ilgili Meslek Yüksekokulunda bir bölüm açılması ve bu bölümlerde kaybolan el sanatlarının

ve dokuma kültürünün canlandırılarak ülke ve bölge turizmine kazandırılması gerekmektedir. Bilindiği üzere Ankara geçmiş yıllarda el sanatları ile tüm dünyaya kendini tanıtmış bir ilimizdir. Buna ek olarak yerel idarelerin el sanatları ve özellikle kadınlara istihdam sağlanmasına yönelik sosyal projeleri hayata geçirmesi önem taşımaktadır.

- Hayvancılık sektöründe başarılı ve ekonomik bir yetiştiricilik bilimsel ve teknik yöntemlerin uygulanmasıyla mümkündür. Bu amaçla Ankara keçisi yetiştiriciliğinin halen yoğun yapıldığı bölgelerdeki Üniversitelerin, yetiştiricilere uygulamalı ve teorik eğitim hizmetleri vermesi gerekmektedir. Ayrıca kamu araştırma enstitüleri ile Üniversiteler öncelik sırası dikkate alınarak sahada yüksek verimli damızlık elde etmek için ıslah çalışmaları yürütmelidir.
- Ankara keçisi yetiştiricileri uzun yıllardır Tiftikbirlik çatısı altında örgütlenmiş durumdadırlar. Yetiştiricilerle yapılan görüşmeler sonucu birliğin yeniden yapılanmaya gitmesi gereği adeta bir zorunluluk olmuştur. Bu bağlamda birliğin yetiştiricilerine ulaşmadaki odak noktalarının acilen güçlendirilmesi gereklidir. Yetiştiriciye en kısa sürede destek verecek yeni birimler kurulmalı ve rutin işletme ziyaretlerinin yanı sıra talep edildiğinde yetiştiriciye teknik destek sağlanılabilmelidir. Tiftikbirliğin yetiştiricilerine ihtiyaç dönemlerinde aşı, ilaç, yem vb. giderleri sağlayacak için bir finans sistemi oluşturmalı bu amaçla tarımsal Bankacılık faaliyetleri kapsamında akıllı (smart) kart uygulamaları başlatılmalıdır.
- Ankara keçisinin hızla azalışı karşısında Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı uygulamaya koyduğu destekleme

politikaları ile bu olumsuzluğu az da olsa kontrol etmeyi başarmıştır. Ancak bu duraklama geçicidir. Bu bağlamda bakanlık bünyesinde gerek yetiştiriciler ve birlik ile koordinasyonu sağlayacak gerek Ankara keçisinin geleceği konularında politikalar üretebilecek bir Ankara Keçisi Masası/Şube Müdürlüğü kurulması yararlı olacaktır. Bu birimde zooteknist, ekonomist, veteriner hekimler istihdam edilerek durum izlenmeli ve değişen koşullara göre yeni ve etkin politikalar üretilebilmelidir. Ayrıca bu tür bir yapı yetiştirici birliği ile doğrudan iletişim halinde olmalı ve gerektiğinde Yetiştirici Birliğiyle

#### **Kaynaklar**

- Akman, N., 2006. Türkiye'nin Hayvansal Üretimi. TDSYMB Yayınları. No:4. Ankara.
- TÜİK, 2015. Türkiye İstatistik Kurumu.. [www.tuik.gov.tr](http://www.tuik.gov.tr)
- Avcı, H., 2005. Ormancılık Çalışmaları ve Kıl Keçisi. Orman, Keçi, Erozyon ve Turizm Sempozyumu. 12-13 Nisan 2005. Adana.
- Batu, S., 1940. Ankara keçisinin tarihi ve menşei hakkında bir tetkik. T.C.Yüksek Ziraat Enstitüsü çalışmaları:55.
- Darcan, N., Budak, D., Kantar, M., 2005. Technical analysis of small ruminant production at Taurus Mountainous area. Journal of Biological Sciences Vol.5, No.8, November-December, 694-696.
- birlikte araştırma kurulları ve üniversitelerle bir araya gelerek yeni araştırmalar ve sektörü ilgilendiren kararları tavsiye edebilecek pozisyona kavuşturulmalıdır.
- Alınacak bu önlemler ile Ankara keçisi yetiştiriciliğinin yeniden ekonomik gelir getiren bir üretim kolu haline dönüştürülmesi mümkündür. Sonuç olarak, yetiştiricilik yapan işletmeler karlı bir ekonomik faaliyet yürütmeleri sağlanırken ülkemizin gen kaynağı olan Ankara keçisinin de yok olma tehdidinden kurtulması temin edilmiş olacaktır.
- Daskiran, I., 2000. A research on various descriptive breed characteristics of Angora goat. Msc Thesis, Graduate School of Natural and Applied Sci., Dept. of Anim Sci. of Ankara University, Ankara-Turkey, 69p.
- Koyuncu, M., Uzun, Ş.K. ve Tuncel, E., 1998. Güney Marmara Bölgesinde Keçi Yetiştiriciliğinin Genel Durumu ve Üretim Potansiyeli. II.Ulusal Zootečni Bil.Kongresi. Bursa, 1998.
- Örkiz, M.,1980. Ankara keçisi yetiştirme ve tiftik pazarlama.Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı. Lalahan Zootečni Araştırma Enstitüsü.Yayın no:62, Ankara.
- SPSSX,2011. İstatistik programı ver.11.